

Bewaken en beveiligen: Van topprioriteit tot non-issue

Analyse van partijprogramma's 2023-2027

Lois Kips

Stijn Willem van 't Land

**Universiteit
Leiden**
Institute of Security
and Global Affairs

Het onderzoeksproject Bewaken en Beveiligen van Universiteit Leiden wordt mede mogelijk gemaakt door financiering van het Kenniscentrum Bewaken en Beveiligen.

Introductie

Op 13 juli 2023 kondigde Sigrid Kaag, leider van D66, haar vertrek uit de landelijke politiek aan. Voornaamste reden voor vertrek: de “haat, intimidatie en bedreiging” waar mee de politica te maken kreeg en de zware wissel die dat op haar eigen gezin trok.¹ Veel politici in Den Haag reageerden met woede en afschuw.²

Het vertrek van Kaag ging gepaard met een ware exodus uit de Nederlandse politiek. In de aanloop van de Tweede Kamerverkiezingen op 22 november 2023 kondigde een recordaantal politici aan dat zij zich voor de aankomende verkiezingen niet meer verkiesbaar zullen stellen. Voor een aantal van die politici lijken de aanhoudende (online) bedreigingen en intimidatie deels motivatie voor de keuze om de politiek te verlaten.³

Naast de bedreigingen aan het adres van politici, heeft het stelsel bewaken en beveiligen de afgelopen jaren bovendien veel politieke aandacht gekregen. Vooral de moorden rond het proces Marengo en het daaropvolgende rapport van de Onderzoeksraad voor Veiligheid leidden tot de nodige onrust in de Tweede Kamer.⁴

Recente onderzoeken laten ten slotte zien dat naast politici veel andere beroepsgroepen, zoals journalisten, togadragers en advocaten, de afgelopen jaren in toenemende mate met intimidatie en (doods)bedreigingen te maken krijgen. Dat leidt ertoe dat zij in sommige gevallen hun werk niet meer goed kunnen of willen uitvoeren. In de ergste gevallen zijn de bedreigingen aanleiding om in het stelsel bewaken en beveiligen te worden opgenomen.⁵

In het licht van deze ontwikkelingen is het interessant om te bestuderen in welke mate politieke partijen in de verkiezingsprogramma's van 2023 aandacht besteden aan het stelsel bewaken en beveiligen. Het is aannemelijk dat het stelsel de politiek niet onberoerd laat, omdat het politici zelf niet onberoerd raakt.

Om die reden heeft het onderzoeksproject Bewaken en Beveiligen van Universiteit Leiden een analyse gemaakt van de verschillende partijprogramma's om te bestuderen in welke mate het stelsel, zowel direct als indirect, aandacht krijgt. Conclusie: Vrijwel elke partij onderschrijft dat het vrije woord en de rechtsstaat in Nederland onder druk staat. Desondanks is het stelsel bewaken en beveiligen voor sommige partijen een topprioriteit, en voor andere partijen een non-issue.

¹“Bezemsteel” en “heks”: kritiek op Sigrid Kaag vaak op de persoon, *Nieuwsuur*, 13 juli 2023.

²Mark van Harreveld, ‘Sigrid Kaag stopt als leider D66 om bedreigingen, wil dat “niet nogmaals vragen” van gezin’, *BNR*, 13 juli 2023.

³Nicolien van Peursum, ‘Exodus politici hét moment voor verandering, vindt RTL Nieuwspanel’, *RTL Nieuws*, 30 augustus 2023; Agnes de Goede, ‘Kamerlid na Kamerlid vertrekt: “Zorgelijk en inefficiënt”’, *RTL Nieuws*, 7 augustus 2023.

⁴Remco Meijer, ‘Minister Yesilgöz in Kamerdebat: “Honderd procent veiligheid is helaas niet haalbaar”’, *de Volkskrant*, 20 april 2023; Marc Dorenbos, ‘Kamer kritisch over minister Yesilgöz bij debat over beveiligingsfouten Marengo-proces’, *Trouw*, 20 april 2023.

⁵Romy van den Burg, Rasit Elilibol, en Marieke Rotman, “Betonrot in de rechtsstaat”, *Investico*, 1 november 2023; N.L. Holvast e.a., ‘Beelden van geweld: Een mixed-methods onderzoek naar geweld en agressie tegen journalisten’ (Rotterdam: Erasmus Universiteit, 2023).

Methode

De data voor deze publicatie is verzameld door middel van het uitvoeren van een handmatige, kwalitatieve thematische contentanalyse, waarbij gekozen is voor een hybride (inductieve en deductieve) aanpak voor het identificeren van thema's en codes voor het categoriseren van data uit de verschillende partijprogramma's.

Op basis van bestaande (grijze) literatuur over het stelsel bewaken en beveiligen is gekozen voor drie thema's: (1) *Stelsel*, (2) *Dreiging en daders* en ten slotte (3) *Stelselrelevante ontwikkelingen*. Het eerste thema, (1) *Stelsel*, bevat codes voor data waarin het stelsel bewaken en beveiligen direct in een partijprogramma wordt benoemd. Het tweede thema, (2) *Dreiging en daders*, bevat codes die specifieke dreigingen voor het stelsel identificeren. Deze codes zijn gebaseerd op de vier genoemde dreigingsfenomenen in de *Kabinetsreactie Vernieuwing stelsel bewaken en beveiligen en reactie OvV-rapport bewaken en beveiligen, namelijk ondermijnende criminaliteit, terrorisme, statelijke actoren en geradicaliseerde eenlingen*.⁶ Gezien het feit dat veel politieke partijen de dreiging uit terroristische hoek verder opsplitsen in specifieke terroristische dreigingen, zoals jihadisme of extreemrechts extremisme, is besloten de code 'terrorisme' verder op te splitsen op basis van de verschillende terroristische dreigingen die in het laatste jaarverslag (2022) van de AIVD worden genoemd. Dit leidde tot een opsplitsing van de codes om verwijzingen naar terroristische dreigingen te identificeren naar vier verschillende dreigingen: *rechts-extremisme, anti-institutioneel extremisme, links-extremisme en jihadistisch terrorisme*.⁷

Het laatste thema, (3) *Stelselrelevante ontwikkelingen*, bevat codes die gaan over beleidsvoorstellen of voornemens in een partijprogramma die relevant voor het stelsel kunnen zijn, zoals bijvoorbeeld voorstellen die gaan over technologische ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op het stelsel, of het uitbreiden of inperken van de bevoegdheden van de inlichtingendiensten op het gebied van informatieverzameling. Deze thema's zijn geïdentificeerd op basis van de *Strategische Onderzoeksagenda Bewaken en Beveiligen*.⁸

Ten slotte zijn er aan het laatste thema ook dreigingsfenomenen die voor de transitie van het oude naar het nieuwe stelsel nog onder het stelsel vielen, en dreigingsfenomenen die geïdentificeerd zijn in het rapport *Dreigingsontwikkelingen relevant voor het stelsel bewaken en beveiligen: een blik op verleden en mogelijke toekomst*, toegevoegd.⁹ Onder die dreigingsfenomenen vallen naast de eerdergenoemde dreigingsfenomenen ook nog *stalkers en partnergeweld* en *dreigers met mentale-gezondheid gerelateerde problematiek*. Wij onderschrijven dat er bij alle genoemde dreigingsfenomenen soms sprake is van overlap, of dat er meerdere termen bestaan voor verschillende dreigingsfenomenen. Termen als *lone wolf* hebben wij om die reden bijvoorbeeld gecodeerd als *geradicaliseerde eenling*.

De verkiezingsprogramma's van vijftien partijen die meedoen aan de Tweede Kamerverkiezingen van 22 november 2023 zijn geanalyseerd. In Appendix A vindt u een lijst met de titels van alle (concept)programma's die geanalyseerd zijn. In Appendix B vindt u een tabel met de verschillende thema's en codes die gebruikt zijn voor de analyse van de partijprogramma's.

Om leesbaarheid van deze publicatie te bevorderen, is besloten alleen de analyse van de partijen die ten tijde van schrijven (30 oktober 2023) als de tien grootste partijen uit de peilingen kwamen, uitgebreid te presenteren. Later is besloten om de analyse van twee partijen die in de vorige verkiezingen nog op meer dan vijf zetels konden rekenen, namelijk Forum voor Democratie en het CDA, ook uitgebreid te presenteren. Een beknopte weergave van de resultaten van de programma's van de partijen die buiten deze categorieën vielen worden behandeld in een laatste hoofdstuk: *Overige partijen*. Daarin zijn uitsluitend partijen opgenomen die volgens de peilingen ten tijde van schrijven op minimaal één zetel konden rekenen. Om de leesbaarheid te vergroten is ten slotte gekozen om de opbrengsten van de analyse per thema te presenteren, en niet per specifieke code.

⁶ Dilan Yeşilgöz-Zegerius, 'Kabinetsreactie Vernieuwing stelsel bewaken en beveiligen en reactie OvV-rapport bewaken en beveiligen', 31 maart 2023, 7.

⁷ 'AIVD-Jaarverslag 2022' (Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst, 17 april 2022).

⁸ Edwin Bakker, Jelle van Buuren, en Bart Schuurman, 'Strategische Onderzoeksagenda Bewaken en Beveiligen 2023-2027' (Universiteit Leiden, december 2022), 6.

⁹ Bart Schuurman, Jelle van Buuren, en Edwin Bakker, 'Dreigingsontwikkelingen relevant voor het stelsel bewaken en beveiligen: een blik op verleden en mogelijke toekomst', ISGA Rapport, ISGA Rapport (Den Haag: Leiden University, 14 september 2021).

¹⁰ Tom Louwerse, Peilingwijzer, o.b.v. peilingen I&O Research, Ipsos/Eenvandaag, Universiteit Leiden, geraadpleegd op 30 oktober 2023.

Highlights

Bewaken en beveiligen fluctueert van topprioriteit tot non-issue

Vijf van de vijftien programma's noemen het stelsel bewaken en beveiligen

5/15

Georganiseerde misdaad grootste dreigingsfenomeen

Terrorisme blijft aandachtspunt

Ernstige zorgen veiligheid volksvertegenwoordigers en togadragers

Online bedreigingen bron van zorg

Stelsel

De Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD) noemt als topprioriteit om het stelsel bewaken en beveiligen te verstevigen, om zo de “hoeders van de democratische rechtstaat” te beschermen. De partij wil de aanbevelingen van de Onderzoeksraad voor Veiligheid doorvoeren en extra investeren in capaciteit door middel van stabiele financiering. Ook wil het de te beveiligen persoon meer centraal zetten en informatiedeling binnen het stelsel verbeteren (pp. 22-23).

Dreiging en daders

De VVD ziet de georganiseerde misdaad als grootste dreiging voor de democratische rechtsstaat. Het ziet de dreiging als één van nationale veiligheid: “georganiseerde misdaad heeft zich in onze samenleving genesteld en tornt aan waar ons land voor staat.” (p.22) De partij wil om die reden criminele verdienmodellen aanpakken, investeren in materieel, capaciteit en uitrusting van de politie, de strafmaat voor ernstige geweldsmisdrijven verhogen en inzetten op preventie om te voorkomen dat jongeren afglijden naar de zware criminaliteit. Ten slotte wil de partij de kroongetuigenregeling verbeteren en uitbreiden en communicatie vanuit detentie voor criminelen lastiger maken (pp. 22-24).

Ook de (jihadistische) terroristische dreiging blijft voor de VVD relevant. De partij wil de juridische definitie voor deelname aan een terroristische organisatie verruimen, de strafmaat verhogen en minimumstraffen voor terrorisme introduceren. Daarnaast wil de VVD opsporing en vervolging van radicalisering en extremisme uitbreiden. Ten slotte wil de partij uitingsdelicten voor haatpredikers introduceren en de Wet langdurig toezicht uitgebreider inzetten om waar mogelijk jihadisten die vrijkomen levenslang in de gaten te houden (p. 25).

De VVD besteedt in haar programma ook aandacht aan de veiligheid van journalisten. De partij wil dat freelancers toegang hebben tot beschermingsmiddelen zoals een noodknop of steekwerend vest via het Flexibel Beschermingspakket Freelancers. Ook wil de partij social mediaplatformen verplichten escalatiekanalen te hebben waar journalisten (online) bedreigingen kunnen melden (p. 35).

Ook statelijke actoren worden door de VVD als dreiging gezien. De VVD wil ongewenste buitenlandse beïnvloeding en inmenging tegengaan (pp. 15-16) en wil ‘staatsterreur’ aanpakken door groepen zoals Wagner en de Iraanse Revolutionaire Garde op de EU-terreurlijst plaatsen (p. 18).

Stelselrelevante ontwikkelingen

De VVD wil de slagkracht van de veiligheidsdiensten in Nederland uitbreiden (p. 17).

De VVD wil de inzet van ANPR-camera’s uitbreiden in de strijd tegen de georganiseerde misdaad (p.23).

De VVD wil extra investeren in de marechaussee voor beveiligingstaken en grenscontroles (p. 17).

De VVD wil de beveiliging van jeugdinstellingen vergroten, informatiedeling tussen forensische- en niet-forensische zorg vergroten en zorgconferenties over TBS organiseren en daders van ernstige geweldsmisdrijven verbieden terug te keren naar de woonplaats van hun slachtoffers (pp. 23-24).

Conclusie

Financiering en versterking van het stelsel bewaken en beveiligen is voor de VVD een topprioriteit. De partij heeft aandacht voor verschillende dreigingsfenomenen en wil met verschillende beleidsmiddelen de beveiliging van personen verbeteren. Beleidsvoorstellen van de VVD richten zich vooral op een repressieve aanpak van dreigingsfenomenen, een uitbreiding van de bevoegdheden van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten en een uitbreiding van de capaciteit van de politie.

Nieuw Sociaal Contract

Tijd voor herstel

Stelsel

Nieuw Sociaal Contract (NSC) vindt dat het stelsel voor het bewaken en beveiligen van personen en objecten moet worden versterkt. De versterking van het stelsel vraagt volgens de partij om adequaat toegeruste inlichtingen- en veiligheidsdiensten (AIVD, MIVD) met goed toezicht en borging in de rechtsstaat (p. 67).

Dreiging en daders

Volgens NSC is de internationaal georganiseerde misdaad diep doorgedrongen in ons land, met ontwrichting van de samenleving als gevolg: bomaanslagen op woningen, schietpartijen op straat, de moord op een advocaat en op een journalist. NSC noemt deze moorden regelrechte aanslagen op de rechtsstaat. NSC vindt hard straffen van georganiseerde misdaad om die reden de enige passende straf (p. 65). Volgens NSC is een repressieve aanpak nodig, waarbij het doorbreken van criminele geldstromen en het beperken van contact van criminele kopstukken in detentie met de buitenwereld essentieel zijn (p. 66-67).

Naast ondermijnende criminaliteit vragen volgens NSC ook radicalisering en de dreiging van terrorisme om permanente alertheid (p. 67).

Conclusie

Opvallend aan het programma van NSC is dat de partij aandacht heeft voor verschillende dreigingsfenomenen die relevant zijn voor het stelsel bewaken en beveiligen, hoewel concrete voorstellen om deze dreigingsfenomenen aan te pakken soms ontbreken. De partij legt bij de aanpak van verschillende dreigingsfenomenen de nadruk op preventie. De partij wil daarnaast duidelijk investeren in de veiligheidsdiensten, met als randvoorwaarde dat de bevoegdheden van de veiligheidsdiensten duidelijk zijn afgebakend en dat er goede controle is.

Stelselrelevante ontwikkelingen

NSC vindt het uitwisselen van informatie essentieel voor een effectieve aanpak van criminaliteit. Instanties in het veiligheidsdomein moeten volgens NSC om die reden – onder duidelijke wettelijke voorwaarden – privacygevoelige informatie met elkaar kunnen delen (p. 66).

NSC vindt dat zorginstellingen en anderen hun verantwoordelijkheid moeten kunnen nemen voor zorg en hulpverlening aan mensen die zorg mijden en veel overlast veroorzaken. Op die manier hoopt de partij dat beslag op de politiecapaciteit kan worden verminderd. Bovendien vindt de partij dat personen met verward gedrag zo veel mogelijk uit het strafrecht moeten worden gehouden en altijd (naast hun straf) verplichte hulp krijgen (p. 68).

NSC wil dat bij de aanvraag van een wapenvergunning alle relevante medische en andere informatie over de aanvrager beschikbaar is voor de politie. Dit geldt ook met betrekking tot houders van reeds afgegeven wapenvergunningen (p. 67).

NSC wil online bedreigingen en het verspreiden van discriminerende of haat zaaiende content tegengaan door techplatforms te beboeten als hun gebruikers zulke content delen en platforms te forceren de identiteit van overtredende accounts met de politie te delen (p. 61). Ook wil NSC aanvullende wetgeving ontwerpen om online bedreigingen en het oproepen tot rellen tegen te gaan (p. 68).

GL/PVDA Samen voor een hoopvolle toekomst

Stelsel

De combinatie GroenLinks/Partij van de Arbeid (GL/PvdA) vindt dat de democratie in het geding is door bedreigingen richting zogenaamde “hoeders van de democratie”, en ziet om die reden bezuinigingen op de capaciteit van het stelsel bewaken en beveiligen als geen optie. De combinatie wil, waar mogelijk, een deel van de taken van het stelsel bij de Koninklijke Marechaussee neerleggen, om de capaciteitsdruk op het stelsel te verlichten (p.67).

Dreiging en daders

GL/PvdA ziet de georganiseerde misdaad als een dreiging en wil jongeren weerbaar maken door het bestaande programma Preventie met Gezag te versterken. Op die manier wil de combinatie de voedingsbodemp voor criminaliteit wegnemen en zorgen dat jongeren die al in het criminele circuit zitten hieruit komen, zodat ze geen ‘zware jongens’ worden. Ook wil het de geldstromen van criminele kopstukken aanpakken. De combinatie wil ook de kennis en slagkracht van opsporingsdiensten, het Openbaar Ministerie en de rechterlijke macht vergroten (p. 66). Ten slotte wil GL/PvdA iets doen aan het onduidelijke drugsbeleid, dat volgens de combinatie als voedingsbodemp voor criminaliteit geldt en resulteert in geweld, overlast en corruptie (p.67).

De combinatie noemt terrorisme ook als bron van dreiging en wil voor de bestrijding van terrorisme voornamelijk inlichtingen uit menselijke bronnen gebruiken (p. 16). De combinatie wil dat de veiligheids- en opsporingsdiensten uitsluitend gerichte digitale surveillance inzetten en openlijk publiceren over taps die ze op jaarlijkse basis aanleggen (p. 70).

GL/PvdA ziet de bedreiging van volksvertegenwoordigers in het algemeen als dreiging. Om die reden wil het de capaciteit van de politie om intimidatie, bedreiging en geweld richting volksvertegenwoordigers aan te pakken, uitbreiden (p. 39).

Stelselrelevante ontwikkelingen

De combinatie wil de informatiedeling tussen veiligheids- en zorgnetwerken vergroten. Daarom wil GL/PvdA dat gemeenten, scholen, jeugdzorg jongerenwerk, politie en andere instanties in zorg- en veiligheidsnetwerken onderling informatie met elkaar kunnen delen. De combinatie wil het huidige Wetsvoorstel gegevensverwerking door samenwerkingsverbanden aanpassen zodat onschuldige burgers beschermd worden tegen misbruik van de wet door zorg- en veiligheidsinstanties (p. 67).

GL/PvdA wil online criminaliteit als ‘high impact crime’ labelen en zodoende daders van online bedreiging en intimidatie effectief aanpakken (p. 67). Ook wil het de capaciteit van de politie vergroten om dit soort bedreigingen aan te pakken (p. 70).

De combinatie wil de strafmaat voor haatmisdrijven, zoals discriminerend geweld, femicide bedreigingen en intimidatie verhogen. Zaken als online haat en discriminerende spreekwoorden wil de partij ook harder aanpakken (p. 44).

Conclusie

Het versterken van het stelsel bewaken en beveiligen en een aanpak van specifieke dreigingsfenomenen om risico’s voor personen weg te nemen is een prioriteit voor de combinatie GL/PvdA. Vooral de bedreiging van volksvertegenwoordigers en het aanpakken van online bedreigingen zijn voor de combinatie belangrijk. Voor de aanpak van dreigingen als de georganiseerde misdaad en terrorisme stelt de combinatie vooral preventieve middelen voor. GL/PvdA wil de capaciteit van de politie uitbreiden. Tegelijkertijd wil de combinatie de bevoegdheden van de veiligheidsdiensten en politie duidelijk aan banden leggen om (machts)misbruik door deze instanties te voorkomen.

Stelsel

Het stelsel bewaken en beveiligen wordt door de Partij voor de Vrijheid (PVV) niet in hun verkiezingsprogramma genoemd.

Dreiging en daders

De Partij voor Vrijheid (PVV) vindt straatcriminaliteit en de georganiseerde misdaad een dreiging. De PVV verwijst naar het 'zaaien van dood en verderf' door de zogenaamde Mocrromafia. Om dit soort criminaliteit tegen te gaan wil de PVV de politiecapaciteit uitbreiden met 10.000 nieuwe agenten. Ook wil de PVV (waar nodig) het leger inzetten tegen zogenaamde 'straatterroristen', de strafmaat voor ernstige geweldsdelicten verhogen en detentie strenger maken (pp. 13-14).

Ook terrorisme wordt door de PVV als dreiging gezien (p. 6), hoewel uitsluitend uit jihadistische hoek. De partij wil een systeem van administratieve detentie invoeren om sympathisanten van de jihad waar nodig preventief op te sluiten (p. 13).

Stelselrelevante ontwikkelingen

De PVV wil TBS volledig afschaffen (p. 14).

Conclusie

Het stelsel bewaken en beveiligen blijft bij de PVV onbesproken. Vooral vanwege het feit dat partijleider Geert Wilders bekend is met het stelsel en allang tijdenlang bedreigd wordt, en het feit dat de partij in de regel als een 'law and order'-partij geldt, is dat opvallend. De bedreiging van politici wordt niet als dreiging genoemd. Enkele dreigingsfenomenen zoals die van de georganiseerde misdaad en jihadisme worden wel benoemd. De partij stelt uiterst repressieve beleidsmiddelen voor om deze fenomenen aan te pakken.

BoerBurgerBeweging

Iedere dag BBBeter

Stelsel

BoerBurgerBeweging (BBB) voorziet dat dreigingen vanuit de georganiseerde ondermijnende criminaliteit, terrorisme en andere actoren voorlopig niet zullen ophouden en daarom wil de beweging het stelsel bewaken en beveiligen structureel organiseren en financieren (p. 89).

Dreiging en daders

Voor BBB is de georganiseerde misdaad de grootste dreiging voor de Nederlandse samenleving. De beweging is resoluut over deze dreiging: “Nederland zal geen narcostaat worden.” (p. 87) BBB wil een aantal beleidsmiddelen inzetten om de georganiseerde misdaad aan te pakken. De beweging wil anti-maffiawetgeving introduceren om crimineel geld af te pakken, barrières in privacywetgeving voor informatie-uitwisseling voor zaken die gerelateerd zijn aan zware criminaliteit weghalen, het gebruik van communicatiemiddelen van gedetineerden beperken, en de inzet van kroongetuigen als opsporingsmiddel verbeteren (p. 89).

Stelselrelevante ontwikkelingen

BBB wil dat verwarde personen geholpen worden door de juiste instanties. Volgens de beweging hoort de problematiek rond verwarde personen niet primair bij de politie, maar bij de GGZ en het ministerie van VWS (p. 89).

BBB wil verschillende investeringen in de politie doen, waaronder structurele, meerjarige en vooral stabiele financiering voor de politie als organisatie en een eerlijke en rechtvaardige beloning voor politiepersoneel (p. 88).

Conclusie

De BoerBurgerBeweging noemt het stelsel bewaken en beveiligen concreet, maar focust zich bij beleidsvoorstellen vooral op één dreiging: die vanuit de georganiseerde misdaad. Over andere dreigingsfenomenen zegt de partij weinig. Beleidsmiddelen om de georganiseerde misdaad aan te pakken zijn vooral repressief. De beweging wil structureel investeren in het stelsel en in de politie.

Stelsel

Het stelsel bewaken en beveiligen wordt door de Partij voor de Dieren (PvdD) niet in hun verkiezingsprogramma genoemd.

Dreiging en daders

De PvdD wil zich actief inzetten tegen bedreigingen aan het adres van journalisten. Ook wil de partij kunstenaars en (politieke) tekenaars beter beschermen. De Partij voor de Dieren wil dat online platforms worden aangesproken om maatregelen te nemen tegen online bedreigingen (p. 72).

De PvdD ziet terrorisme nog steeds als een reële dreiging in Nederland, en wijst naar de invloed van de militaire inmenging van Nederland in conflicten als Irak en Afghanistan als mogelijke oorzaak hiervoor (p. 96).

Conclusie

De Partij voor de Dieren noemt het stelsel niet in hun partijprogramma en heeft vooral aandacht voor één dreigingsfenomeen: terrorisme. Daarnaast noemt de partij dat het belangrijk is dat journalisten en (politieke) kunstenaars beschermd worden door de overheid, wat suggereert dat de partij ideologisch gemotiveerde daders als grootste dreiging voor deze slachtoffergroepen ziet. Opvallend is dat de dreiging die vrijwel alle andere partijen noemen door de PvdD niet wordt genoemd: de georganiseerde misdaad. Enkel het voorkomen van (jeugd) criminaliteit met behulp van preventieve middelen wordt benoemd. Voor het aanpakken van dreigingsfenomenen wijst de PvdD vooral op preventieve middelen. Verder doet de partij enkele suggesties die van invloed zouden kunnen zijn op het stelsel, zoals bijvoorbeeld het aanscherpen van regelgeving over de inzet van camera's door politie.

Stelselrelevante ontwikkelingen

De PvdD wil bezuinigingen terugdraaien en fors investeren in de rechtspraak en het Openbaar Ministerie. Ook wil de partij de opleidingscapaciteit voor het OM uitbreiden (p. 76).

De PvdD wil dat er bij politie en justitie meer aandacht komt voor vrouwenmoord (femicide) en neemt voor om maatregelen te nemen om femicide terug te dringen (p. 76)

De Partij voor de Dieren wil kritisch denken, digitale vaardigheden (inclusief digitale veiligheid) en mediawijsheid aanscherpen en opnemen in de kerndoelen van het onderwijs om scholieren te leren omgaan met internet (p. 66).

Politietaken moeten volgens de PvdD niet overgenomen worden door private beveiligers of boa's. Om diezelfde reden wil de partij boa's niet bewapenen (p. 76).

De partij voor de Dieren wil de inzet van cameratoezicht alleen tijdelijk toestaan, in een door de rechter aangewezen risicogebied. Camera's met gezichtsherkenning staat de partij niet toe in de openbare ruimte, winkels en horeca. De politie zal dan ook moeten stoppen met het 'Camera in Beeld'-surveillancenetwerk (p. 82 – 83).

D66

Nieuwe energie voor Nederland.

Stelsel

Volgens D66 schiet het huidige stelsel bewaken en beveiligen tekort. Wanneer er sprake is van een verhoogd dreigingsniveau, moeten bedreigden volgens de partij kunnen rekenen op bescherming van de overheid. De partij wil investeren in het stelsel en het stelsel hervormen, waarbij meer mogelijkheid wordt geboden tot maatwerk en waarbij de te beveiligen personen meer aanspraak krijgen. De aanbevelingen van het onderzoek van de Onderzoeksraad voor Veiligheid naar de moorden op Redouan B., Derk Wiersum en Peter R. de Vries wil D66 verder doorvoeren (p. 189).

Dreiging en daders

D66 ziet terrorisme als een grote dreiging. De partij benadrukt dat niet alleen het jihadisme nog steeds een relevante dreiging is, maar dat er in toenemende mate sprake is van een serieuze extreemrechtse en anti-institutionele dreiging. Ook wil de partij optreden tegen alle ideologieën die het gebruik van geweld legitimeren. Dat wil D66 doen door te investeren in preventie en deradicaliseringsprogramma's en op te treden tegen islamofobie en antisemitisme (pp. 190-191).

D66 ziet het bedreigen van politici, journalisten, vertegenwoordigers in de rechtsketen, politieagenten, zorgmedewerkers en anderen met een publieke taak als onacceptabel, omdat dit de democratie en rechtsstaat ondermijnt en een bedreiging vormt voor Nederlandse waarden (p. 190).

De liberaaldemocraten zien ook statelijke actoren (of buitenlandse inmenging) als dreiging, maar vooral als dreiging voor kennisinstellingen, de democratische rechtsorde en voor de vitale infrastructuur (p. 190).

Zijdelings wordt de georganiseerde misdaad als dreiging genoemd (pp. 185-189). De partij wil daarom investeren in preventieprogramma's voor jongeren en investeren in de capaciteit van de politie en inlichtingendiensten (pp. 185-186).

Stelselrelevante ontwikkelingen

D66 wil Europese samenwerking op informatie-uitwisseling en operationeel optreden tegen de georganiseerde criminaliteit uitbreiden. D66 steunt daarom de versterking van Europol, Eurojust en het Europees Openbaar Ministerie (p. 189).

Voor D66 is inlichtingenwerk voorbehouden aan inlichtingen- en veiligheidsdiensten en opsporingswerk aan de politie en het OM. Private partijen mogen volgens de liberaaldemocraten hierin geen rol hebben. De bevoegdheden wil de partij wettelijk vastleggen (p. 191).

Ook moet het geweldsmonopolie uitsluitend bij de politie blijven en mogen boas geen wapens dragen. Wel moeten boas volgens D66 worden uitgerust met een noodknop (p. 186).

Conclusie

De liberaal-democraten schenken in hun partijprogramma expliciet aandacht aan het stelsel bewaken en beveiligen en willen de aanbevelingen van de OvV doorvoeren. Ook heeft de partij voorstellen om verschillende dreigingsfenomenen aan te pakken, en benoemd de variëteit van verschillende terroristische dreigingen. Opvallend is dat de partij – ten opzichte van andere (grote) partijen – relatief weinig aandacht besteedt aan de georganiseerde misdaad als dreigingsfenomeen. Verder wil de partij investeren in de capaciteit van politie, OM en de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, en bevoegdheden van deze instanties duidelijk vastleggen. D66 waarschuwt ten slotte voor de toenemende deelname van private partijen in het veiligheidsdomein.

Stelsel

Het stelsel bewaken en beveiligen wordt door de Socialistische Partij (SP) niet in haar verkiezingsprogramma genoemd.

Dreiging en daders

De SP ziet terrorisme en radicalisering als mogelijke dreiging, zowel uit jihadistische als uit extreemrechtse hoek. De partij wil om die reden ronselaars en haatpredikers in Nederland weren en vervolgen. De financiering en de aansturing van politieke en religieuze organisaties in Nederland vanuit het buitenland wil de partij niet toestaan (p. 28).

Stelselrelevante ontwikkeling

Volgens de socialisten horen verwarde personen niet in een politiecel, maar in de geestelijke gezondheidszorg (p. 26).

Volgens de SP is er meer aandacht nodig voor het voorkomen van eerwraak, misbruik en huiselijk geweld. Slachtoffers van bedreiging en stalking moeten volgens de SP beter beschermd worden (p. 28)

De SP wil investeren in de politie en in het OM. Ook wil de partij het salaris van politiepersoneel verhogen. De SP wil de politiecapaciteit vrijmaken door boa's een reguliere politieopleiding en goede uitrusting te geven. Ook wil de partij agressie tegen en bedreiging van politie en hulpverleners zwaarder bestraffen (p. 26).

Conclusie

Hoewel de Socialistische Partij zijdelings aandacht heeft voor enkele dreigingsfenomenen, besteedt de partij weinig aandacht aan veiligheidsvraagstukken. Het stelsel bewaken en beveiligen wordt ook niet expliciet genoemd. Opvallend is het feit dat er – in tegenstelling tot de andere partijen – opvallend weinig wordt geschreven over de georganiseerde misdaad; passages over misdaad gaan vooral over witteboordencriminaliteit. Ook het afpakken van crimineel geld wordt in die context genoemd (p. 26). Wel wil de partij de capaciteit van de politie en het OM uitbreiden en het salaris van werknemers van de politie verhogen.

Stelsel

Het stelsel bewaken en beveiligen wordt door Volt niet in hun verkiezingsprogramma genoemd.

Dreiging en daders

Volt vindt dat de overheid een antwoord moet zijn of hebben op rechtsextremisme, polarisatie en georganiseerde criminaliteit (p. 111).

Volt wil, naar voorbeeld van de Italiaanse maffiawetgeving, ondermijnende criminaliteit in de kern aanpakken door de geldstromen te stoppen. Volt wil wet- en regelgeving zoals antiwitwasbevoegdheden uitbreiden die de ondermijnende criminaliteit aanpakken (p. 129).

Bedreigingen, complottheorieën, druk uitoefenen op de vrije pers – het wordt volgens Volt steeds normaler. Volt maakt zich ernstig zorgen over de opkomst van groepen in de samenleving die de beginselen van de parlementaire democratie verwerpen, al dan niet met geweld (p. 114).

Volt wil dat Nederland journalisten beschermt tegen juridische, online, fysieke en andere vormen van intimidatie en geweld. Hierbij moet specifieke aandacht zijn voor journalisten uit kwetsbare groepen, zoals vrouwen en mensen van kleur (p. 127).

Conclusie

Opvallend aan het programma van Volt is dat – hoewel het stelsel niet benoemd wordt – de partij veel aandacht heeft voor verschillende dreigingsfenomenen. Ook worden er bij elk fenomeen concrete beleidsvoorstellen gemaakt om de dreiging aan te pakken, die variëren van preventief tot repressief. Ook is het feit dat de partij haar zorgen om anti-institutionele sentimenten expliciet benoemd opmerkelijk. De partij legt daarnaast een sterke nadruk op online dreigingen en wil deze hard aanpakken. Ten slotte wil de partij investeren in capaciteit van de politie en de bevoegdheden van Europol uitbreiden.

Stelselrelevante ontwikkelingen

Digitalisering biedt volgens Volt kansen, maar verkeerde inzet bedreigt ook de veiligheid, bijvoorbeeld door illegale inzet van grootschalige real-time gezichtsherkenning of sleepnetten. Volt wil een verplichte mensenrechtentoets bij nieuwe (en bestaande) wetgeving in het veiligheidsdomein (p. 129).

Volgens Volt moet er meer gedaan worden om femicide en geweld in de relationele sfeer te voorkomen. De partij streeft naar een nationale definitie van femicide, zodat het probleem beter bestreden kan worden (p. 129).

Volt wil dat Nederland zich inspant om een voortrekkersrol op zich te nemen binnen de EU in het bestrijden van complottheorieën (online en offline), discriminatie, en terreur tegen Joden en Joodse organisaties (p. 75).

Volt wil discriminatoir gemotiveerde geweldsdelicten zwaarder bestraffen, ook online, waaronder (intersectionele) hate speech (p. 76). De partij wil online-intimidatie aan banden leggen. De grens van het vrije woord is volgens de wet intimidatie en bedreiging, en de partij vindt dat daarop ook online moet worden gehandhaafd (p. 126). Volt wil daarom ook onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om online geweld tegen Mensen met een publieke stem (zoals wetenschappers, columnisten, kunstenaars en politici) juridisch te definiëren (p. 127).

Volt wil het mandaat van Europol uitbreiden tot een 'Europese FBI' met operationele bevoegdheden (p. 15). Volt wil investeren in de politiemacht zodat de politie dichter bij mensen staat. Daarbij zijn goede zorg en middelen voor medewerkers van de politie essentieel en staat interne veiligheid voorop (p. 130).

Stelsel

Het stelsel bewaken en beveiligen wordt door de ChristenUnie (CU) niet in hun verkiezingsprogramma genoemd.

Dreiging en daders

De ChristenUnie ziet de georganiseerde misdaad als grote dreiging. De partij wil om die reden stevig blijven ingrijpen. Daarbij wil de ChristenUnie de politie aan het front, met een brede samenwerking: van Rijk tot gemeenten, van Douane tot Belastingdienst, van buurthuizen tot onderwijsinstellingen. Bij de politie wordt verder ingezet op gespecialiseerde teams voor het opsporen en vervolgen van criminele netwerken die de samenleving ondermijnen. De partij wil ook de capaciteit voor langdurige onderzoeken uitbreiden om zo criminele kopstukken te raken (p. 109).

Jihadisten, extreemrechts en anti-overheidsdenkers zorgen volgens de ChristenUnie voor aanhoudende dreiging. Vanwege deze dreiging wil de partij het programma Preventie met Gezag uitbreiden. Preventie van radicalisering begint volgens de partij in de wijk. De ChristenUnie wil daarnaast uitgereisde Nederlandse Jihadisten terughalen en in Nederland berechten, en investeren in deradicaliserings- en re-integratietrajecten voor de kinderen van terugkeerders. In de context van het signaleren van radicalisering en extremisme wil de ChristenUnie de expertise veiligheidsdiensten op pijl houden (p. 113). De partij wil ten slotte gebruikmaken van kennis om extremisme en radicalisering te bestrijden. De partij wil dat op elke school les wordt gegeven over de Holocaust, antisemitisme, radicalisering en extremisme (p. 96).

De ChristenUnie vindt de veiligheid van journalisten een prioriteit en geweld tegen journalisten onacceptabel. De overheid moet volgens de partij de persvrijheid waarborgen en de veiligheid van Nederlandse journalisten wereldwijd beschermen (p. 98).

Stelselrelevante ontwikkelingen

De ChristenUnie signaleert dat er steeds meer private actoren actief zijn in het veiligheidsdomein. ChristenUnie streeft in Europees verband naar vermindering van wapenbezit door private partijen. Overheden blijven zo aanspreekbaar en houden het alleenrecht op de inzet van het geweldsinstrument (p. 123).

De ChristenUnie ziet de ontwikkeling van autonome wapensystemen als extreem risicovol en wil om die reden dat er internationaal bindende regelgeving komt en bepaald wordt onder welke voorwaarden autonome wapensystemen kunnen worden ontwikkeld en ingezet (p. 123).

De ChristenUnie wil een goede aanpak van huiselijk geweld. De partij wil laagdrempelige plekken om geweld te melden, bescherming voor slachtoffers, en gezinsgerichte ondersteuning en voldoende passende, bereikbare opvangplaatsen voor slachtoffers (p. 97).

Volgens ChristenUnie wordt de democratische rechtsstaat bedreigd door desinformatie en bedreigingen. Om die reden wil de partij een stevige Europese zorgplicht voor digitale platforms om hiertegen op te treden wanneer dit op hun platforms plaatsvindt. Uitgangspunt voor de partij is dat wat in de fysieke wereld niet is toegestaan, ook digitaal niet is toegestaan (p. 100).

Conclusie

De ChristenUnie heeft oog voor verschillende dreigingsfenomenen en noemt concrete beleidsvoorstellen om deze dreigingsfenomenen aan te pakken. Wat betreft de terroristische dreiging focust de partij uitsluitend op die uit jihadistische hoek. De partij maakt zich ook zorgen over mogelijke risico's van technologische ontwikkelingen en de inmenging van private partijen in veiligheidsvraagstukken. Om die reden wil de partij beide aan banden leggen. Het stelsel bewaken en beveiligen wordt, ondanks de zorgen over dreigingen voor personen, niet genoemd.

Stelsel

Het Christen-Democratisch Appèl (CDA) noemt het stelsel bewaken en beveiligen niet in hun partijprogramma.

Dreiging en daders

Het CDA ziet de georganiseerde misdaad als grote bron van dreiging voor de rechtsstaat en wil dit probleem met een combinatie van repressieve en preventieve middelen aanpakken. Zo wil het appèl bijvoorbeeld crimineel vermogen afpakken en een gevangenisregime naar Italiaans model invoeren. Voor minder zware criminaliteit en de jeugd wil het appèl vooral investeren in preventie (pp. 70-72).

De ChristenDemocraten zien bedreigingen van politici en bestuurders als dreiging en wil hier hard tegen optreden (p. 72).

Stelselrelevante ontwikkelingen

Het CDA wil de capaciteit van justitie en politie uitbreiden door dezen structureel meer geld toe te kennen. Daarnaast wil het de politie-inzet en inzet van boas op straat vergroten en deze voorzien van bodycams (p. 73). Ook wil het CDA zorgen voor een eerlijke verdeling van capaciteit van OM en politie, waarbij capaciteit optimaal gericht moet zijn op het bestrijden van misdaad dat de samenleving ontwricht (p. 72).

Het CDA wil dat er meer aandacht voor femicide en stalking komt. De partij wil sterk inzetten op preventie door signalering en het tijdig inschakelen van hulp voor slachtoffer en (potentiële) dader (p. 72).

Het CDA wil dat hulp voor verward of onbegrepen gedrag door zorginstellingen wordt aangepakt, in plaats van dat deze zaken bij de politie belanden (p. 73).

Het CDA wil de informatiedeling tussen overheden en andere veiligheidspartners verbeteren (p. 71).

Conclusie

CDA noemt het stelsel bewaken en beveiligen niet. De partij heeft voornamelijk oog voor één dreigingsfenomeen, namelijk de georganiseerde misdaad. Voor jongeren die mogelijk in de zware criminaliteit belanden wil de partij investeren in preventie. Zware criminelen wil de partij hard aanpakken. Opvallend is dat de partij de bedreigingen aan het adres van volksvertegenwoordigers wel als aandachtspunt noemt maar geen concrete plannen voorstelt om dit fenomeen aan te pakken. CDA wil de informatiedeling tussen overheden en andere veiligheidspartners verbeteren en investeren in de capaciteit van het OM en de politie.

Stelsel

Forum voor Democratie (FvD) noemt het stelsel bewaken en beveiligen niet in hun partijprogramma.

Dreiging en daders

FvD noemt grensoverschrijdende criminaliteit als dreiging. De partij wil vooral met repressieve middelen de georganiseerde misdaad aanpakken, bijvoorbeeld door de strafmaat te verhogen. FvD wil bovendien de capaciteit van politie en justitie om de georganiseerde misdaad aan te pakken uitbreiden (pp. 30-31).

FvD noemt grensoverschrijdend terrorisme als dreiging en wil om deze reden grenzen strenger controleren (p. 31).

Stelselrelevante ontwikkelingen

FvD wil investeren in de uitbreiding van de Koninklijke Marechaussee, maar noemt dit slechts in de context van grensbewaking (p. 95).

Forum wil de vrijheid van meningsuiting en het vrije woord beschermen door een anti-censuurwet in te voeren (p. 6). Met deze wet wil Forum zorgen dat social mediaplatforms discriminerende uitingen – zolang deze niet wettelijk strafbaar zijn – niet kunnen verwijderen (p. 25). De partij wil bovendien anonimiteit op het internet als onvoorwaardelijk uitgangspunt waarborgen (p. 23).

FvD wil onder andere de Sleepwet intrekken om de verkregen bevoegdheden van de overheid om burgers af te luisteren en online te volgen, terug te draaien. Ook wil Forum dataverzameling van de overheid zo veel mogelijk beperken en burgers in staat stellen hun eigen data-dossier (bij de overheid) op te vragen (p. 23).

Conclusie

Forum voor Democratie noemt het stelsel bewaken en beveiligen niet in hun programma. Hoewel de partij beperkte aandacht heeft voor verschillende dreigingsfenomenen, is vooral opvallend dat de partij censuur op (online) platforms aan banden wil leggen. De partij vindt het vrij woord een groot goed en vindt om die reden dat (sociale) mediaplatforms wet- en regelgeving die content modereren beperken. Ten slotte wil de partij de bevoegdheden van de overheid om informatie over burgers te verzamelen sterk beperken.

Overige partijen

Denk – Nu is het moment

Denk ziet een dreiging vanuit extreemrechts terrorisme en wil om die reden meer geld vrijmaken voor de beveiliging van moskeeën. Ook wil Denk capaciteit vrijmaken bij de inlichtingen- en veiligheidsdiensten om online radicalisering beter op te sporen (pp. 47-49).

Denk wil voornamelijk met preventieve middelen de georganiseerde misdaad oppakken en voorkomen dat jongeren afglijden naar de zware criminaliteit (p. 48).

Denk wil investeren in de politiecapaciteit, maar vooral in wijkagenten (p. 47).

SGP – Woord Houden

De SGP noemt de ‘koelbloedige moorden op Derk Wiersum en Peter R. de Vries’ als gebeurtenissen die de democratische rechtsorde ondermijnen, en wil om die reden drugscriminaliteit aanpakken (p. 20).

De SGP ziet ook een dreiging in opkomend antisemitisme en wil daarom antisemitisme erkennen en bestrijden (p. 21).

De SGP wil investeren in de politie en meer boa's op straat (p. 20).

JA21 – Conceptverkiezingsprogramma 2023-2027

JA21 ziet de georganiseerde misdaad als ernstige bedreiging voor Nederland en wil voorkomen dat Nederland een “narcostaat” wordt. Om de dreiging tegen te gaan wil JA21 een aantal uiterst repressieve beleidsmiddelen inzetten, waaronder het bouwen van nieuwe extra beveiligde inrichtingen en criminelen maatschappelijk isoleren (p. 45).

JA21 ziet ook jihadistisch terrorisme als grote dreiging voor Nederland. Om die reden wil het terroristen met een dubbele nationaliteit denaturaliseren, uitreizigers berechten in de landen van detentie en fors investeren in de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (p. 46; p. 66).

JA21 wil ten slotte extra investeren in de Koninklijke Marechaussee (p. 66).

Appendix A

Partijprogramma's

Partij	Partijprogramma
VVD	Ruimte geven. Grenzen stellen.
NSC	Tijd voor herstel
GL/PvdA	Samen voor een hoopvolle toekomst
PVV	Nederlanders weer op 1
BoerBurgerBeweging	Iedere dag BBBeter
PvdD	Een wereld te herwinnen!
D66	Nieuwe energie voor Nederland.
SP	Nu de mensen.
Volt	Toekomst, nu.
ChristenUnie	Nieuwe Verbondenheid
CDA	RECHT doen.
FvD	Het programma van hoop, optimisme en herstel.
Denk	Nu is het moment
SGP	Woord Houden
JA21	Conceptverkiezingsprogramma JA21 2023-2027

Appendix B

Thema's en codes

Stelsel	Dreiging en daders	Stelselrelevante ontwikkelingen
Bewaken en beveiligen	Georganiseerde misdaad	Impact van dreigingen op personen, organisaties en maatschappij
	Statelijke actoren	Organisatie van het stelsel en politiek-bestuurlijke context
	Geradicaliseerde eenlingen	Informatie, intelligence en inlichtingen
	Terrorisme algemeen	Opschalen en afschalen van beveiligingsmaatregelen
	Rechts-extremisme	Publiek-private samenwerking
	Links-extremisme	Vakmanschap
	Anti-institutioneel extremisme	Technologie, wetenschap en innovatie
	Jihadistisch terrorisme	Stalkers en partnergeweld
		Dreigers met mentale-gezondheid gerelateerde problematiek

**Universiteit
Leiden**

Governance and Global Affairs

Uitgave

Universiteit Leiden
Onderzoeksproject Bewaken en Beveiligen
Faculteit Governance & Global Affairs
Turfmarkt 99, 2511 DP Den Haag
+31 (0)70 8000 9500

Meer informatie

bewakenenbeveiligen.universiteit leiden.nl
bewakenenbeveiligen@fgga.leidenuniv.nl

Auteurs:

Lois Kips
Stijn Willem van 't Land